

เศรษฐกิจฐานราก: การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน*

GRASSROOTS ECONOMY: COMMUNITY ENTERPRISE DEVELOPMENT

ศุภสิน วัฒนพรหม*, พระครูอรุณสุตาลังการ, ไพรัตน์ ฉิมหา

Supasin Watthapron*, Phrakru ArunSutalangkarn, Pairat Chimhad

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: supasin2523@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษากระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากและวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของเศรษฐกิจแบบพอเพียงเน้นการร่วมมือกันทำกิจกรรมเพื่อพึ่งตนเองได้ และเน้นการใช้ทุนที่มีอยู่ในท้องถิ่น วิสาหกิจชุมชน เป็นการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง จึงเป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจ และสังคม เป้าหมายเป็นการสร้างรากฐานที่เข้มแข็งให้แก่เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ การสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเป็นการเปิดโอกาสในการพัฒนาไปพร้อมกันกับเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งของชุมชนที่มีศักยภาพพอที่จะดำเนินการภายใต้ความรู้ ภูมิปัญญาที่มีอยู่เป็นแนวทางในการเลือกสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนที่มีจุดเด่นมาเป็นทุนเศรษฐกิจชุมชนเป็นการทำงานเพื่อการดำรงชีพ และเพื่ออยู่ร่วมกันในชุมชน ชาวบ้านอาจมีการรวมตัวกันอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชนในลักษณะพหุภาคีทั้งในการผลิต การตลาด การจัดจำหน่าย และการบริโภคในชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดรายได้ของคนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ ร่วมกันเป็นเจ้าของ โดยมีกระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก ประกอบด้วยใช้พื้นที่ตำบลเป็นตัวตั้ง สร้างและพัฒนาแกนนำตำบล อำเภอ จังหวัด โดยตำบลและหน่วยงานในพื้นที่ ทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน ต้องรับรู้ ทำความเข้าใจต่อเป้าหมาย และวางแผนงานร่วมกัน สร้างกลไกการขับเคลื่อนทั้งในระดับประเทศ จังหวัด อำเภอ ตำบล และชุมชน พัฒนาคอข่ายความรู้ ที่มาจากกรอบคิดการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากโดยชุมชน การจัดการองค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชนในด้านต่าง ๆ

คำสำคัญ: เศรษฐกิจฐานราก, การพัฒนา, วิสาหกิจชุมชน

Abstract

This article aims to study the process of driving the grassroots economy and community enterprises, which are a form of the sufficiency economy that emphasizes cooperation in activities for self-reliance and emphasizes the use of available capital in the local area. Community enterprises are the promotion of local knowledge and wisdom, income generation, mutual assistance, and development of a strong community economic system. Therefore, they are tools to achieve economic and social objectives. It is like building a strong foundation for the country's economy

* Received September 3, 2024; Revised September 19, 2024; Accepted September 25, 2024

and society. Creating a community enterprise network is an opportunity to develop simultaneously between the community economy, which is an alternative for communities with the potential to operate under their existing knowledge and wisdom as a guideline for selecting things in the community that have strengths as capital. The community economy is a way of working for a living and to live together in the community. Villagers may formally or informally join together to do various activities with government organizations and private sectors in a multilateral manner, both in production, marketing, distribution, and consumption in the community, which generates income for people in the local community to participate in thinking, doing, receiving benefits, and jointly owning. The process of driving the grassroots economy consists of using the sub-district area as a starting point, creating and developing leaders of sub-districts, districts, and provinces. Sub-districts and local agencies, both government and private business sectors, must be aware of, understand the goals, and plan together. Create a driving mechanism at the national level, provinces, districts, sub-districts, and communities. Develop knowledge that comes from the framework of the grassroots economy development by the community. Manage community organizations. and community organization networks in various fields.

Keywords: Grassroots Economy, Development, Community Enterprise

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยยังคงมีปัญหาด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความยากจนและความเหลื่อมล้ำโดยเฉพาะในกลุ่มเกษตรกรและแรงงานทั่วไป ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่มีรายได้น้อยและไม่มั่นคง ประชากรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและแรงงานทั่วไปคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 55.5 และอาชีพอิสระร้อยละ 35 ของกลุ่มประชากรร้อยละ 40 ที่มีรายได้น้อยที่สุด โดยส่วนมากประสบปัญหาการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ รวมถึงที่ดินทำกิน การเข้าถึงแหล่งทุน ขาดองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสำหรับการวางแผนการพัฒนา รวมทั้งยังมีพฤติกรรมขาดการออมและมีแนวโน้มจะมีหนี้สินที่สะสมเรื้อรัง การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจึงเป็นความคาดหวังในการที่จะคิดหาวิธีจัดการแก้ไขความยากจนและความเหลื่อมล้ำอย่างถูกต้องและยั่งยืน ดังนั้นการพัฒนาศักยภาพของชุมชนซึ่งเป็นรากฐานของสังคม จึงจำเป็นต้องช่วยกันสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับฐานรากของสังคมให้มุ่งสู่ชุมชนเข้มแข็งและอยู่เย็นเป็นสุข โดยต้องส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ด้วยกระบวนการวางแผนการบริหารการพัฒนาและการวัดผลการพัฒนาด้วย ตัวชี้วัดที่คนในชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้จัดการ เป็นผู้คิด เป็นผู้ทำ และเป็นผู้ใช้ประโยชน์ซึ่งเป็นกระบวนการที่จะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนบนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี, 2560)

เศรษฐกิจฐานรากซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น ที่ดำเนินการภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความพอเพียง ประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการกระทบซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก โดยอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชุมชน ให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้ความรู้ที่เหมาะสม การดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม จากสังคมภายนอกชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยมีเงื่อนไขของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง 1) เงื่อนไขความรู้ ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ

ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ และ 2) เจื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร และใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต (พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2548)

วิสาหกิจชุมชนเป็นรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่เอื้อกับคนในชุมชนดำรงชีวิตได้มั่นคงและเข้มแข็ง ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนต้องอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชน วิสาหกิจชุมชนเน้นเรื่องการบริหารจัดการเป็นกิจการสร้างรายได้รูปแบบหนึ่งที่มีขนาดเล็กกว่าวิสาหกิจขนาดย่อม มีรูปแบบการจัดการสมัยใหม่ โดยคนในชุมชนเป็นเจ้าของกิจการ วิสาหกิจชุมชนเป็นการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการ อันจะส่งผลให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ และพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ความสำเร็จเน้นสร้างความเข้มแข็งของชุมชนส่งเสริมให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล และใช้วัตถุดิบในชุมชน โดยคนในชุมชนเพื่อคนในชุมชนสิ่งที่เกิดขึ้นจากวิสาหกิจชุมชนมีผลให้คนในชุมชนไม่ต้องอพยพไปทำมาหากินในเมืองใหญ่ ซึ่งเป็นเหตุให้ต้องจากครอบครัวเข้าไปอยู่กับความแออัดมลพิษมากมายเสี่ยงชีวิตหลาย ๆ อย่างเท่ากับคุณภาพชีวิตไม่สมบูรณ์ ดังนั้น ถือได้ว่าวิสาหกิจชุมชนนำไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรของชุมชน แปลงมาเป็นรายได้ทำมาหากินในที่ของตนเอง (ธนวิทย์ บัวผ้าย, 2565)

ความหมายของเศรษฐกิจฐานราก

เศรษฐกิจฐานราก คือ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับการผลิต จนถึงระดับการบริโภค การมีส่วนร่วมของชุมชนในการคิด การลงมือปฏิบัติ

“เศรษฐกิจฐานราก” คือ ระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นที่สามารถพึ่งตนเองภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรมและเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ในพื้นที่ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากถือเป็นหนึ่งในนโยบายประชารัฐที่รัฐบาลให้ความสำคัญ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2564)

“เศรษฐกิจฐานราก” คือ ฐานของประเทศถ้าฐานแข็งแรงจะรองรับประเทศทั้งหมดให้มั่นคง ถ้าเศรษฐกิจฐานรากกับเศรษฐกิจมหภาคเชื่อมโยงอย่างเกื้อกูลกัน จะเกิดการพัฒนาอย่างบูรณาการ สมดุล ยั่งยืนและก้าวหน้า ความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากอยู่ที่การมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่และความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน โดยการมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่ทำให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็งเป็นรูปธรรมของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาที่ยั่งยืน (ประเวศ วะสี, 2559)

สรุปได้ว่า เศรษฐกิจฐานราก คือ ระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น เอื้อให้เกิดการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ในพื้นที่ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากอยู่ที่การมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่และความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน โดยการมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่ทำให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข ครอบครัวอบอุ่น

ความหมายของการพัฒนา

การพัฒนาทำให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนได้ อย่างไรก็ตามได้มองว่าชุมชนจะได้ประโยชน์ อะไรจาก การท่องเที่ยว ซึ่งโดยหลักการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องใช้ชุมชนเป็นเจ้าของมีส่วนร่วมในการ ตัดสินใจและกำหนด ทิศทางการท่องเที่ยว ส่งเสริมความภาคภูมิใจของตนเอง ยกย่องคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ให้มีความยั่งยืน ด้านสิ่งแวดล้อม รักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่าง วัฒนธรรม เคารพใน

ความแตกต่างก่อให้เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมต่อคนในท้องถิ่น รวมถึงการกระจายรายได้สู่ชุมชนแบบต่าง ๆ เช่น การให้บริการการนำเที่ยวการขายของที่ระลึก (พจนานุกรม, 2546)

การพัฒนา ใช้ในภาษาอังกฤษว่า Development นำมาใช้เป็นคำเฉพาะและใช้ประกอบคำอื่นก็ได้ เช่น การพัฒนาประเทศ การพัฒนาชนบท การพัฒนาเมือง และการพัฒนาข้าราชการ เป็นต้น การพัฒนาจึงถูกนำไปใช้กันโดยทั่วไปและมีความหมายแตกต่างกันออกไปดังกล่าแล้ว เกี่ยวกับความหมายของการพัฒนานั้นได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายความหมายทั้งความหมายที่คล้ายคลึงกัน (เกศินี จุฑาวิจิตร, 2542)

การเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น หมายถึง ความก้าวหน้าที่มีเจตจำนงดีการเป็นต้นว่า การลดความยากจนและการลดการว่างงาน การลดความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจ (วิทยากร เชียงกูล, 2547)

สรุปได้ว่า การพัฒนา หมายถึง การเจริญก้าวหน้าโดยมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงด้วยวิธีการที่หลากหลายอย่างมีทิศทางและเป้าหมายอันจะนำไปสู่สภาพที่ดีกว่าเดิม

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

ความหมายของวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนเป็นแนวคิดที่มีพื้นฐานจากเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการรวมกลุ่มของคนใน ชุมชนจัดตั้งขึ้นเพื่อประกอบการโดยอาศัยพื้นฐานเศรษฐกิจชุมชน เช่น การจัดการทุนของชุมชน มีโครงสร้างการบริหารงานลักษณะเดียวกับองค์การธุรกิจ ใช้ประโยชน์จากทุนและทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด สามารถพัฒนาส่งเสริมความรู้ภูมิปัญญาในท้องถิ่น นำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ (ชญาภัทร ก่ออารีโย, 2560)

วิสาหกิจชุมชน หมายความว่า การดำเนินกิจกรรมของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า หรือการให้บริการที่ดำเนินการโดยชุมชนเป็นหมู่คณะที่มีความต้องการเหมือนกันมีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว เพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว เป็นการดำเนินงานระหว่างชุมชนและระหว่างชุมชน ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการประกาศ กำหนด “เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน” หมายความว่า คณะบุคคลที่รวมตัวกัน โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดทำกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่าย “กิจการวิสาหกิจชุมชน” หมายความว่า กิจการของวิสาหกิจชุมชนหรือ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเสรี

วิสาหกิจชุมชน ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Community Enterprise คือ การประกอบการเพื่อการจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อการพึ่งตนเอง “ทุน” ไม่ได้หมายถึงแต่เพียงเงิน แต่รวมถึงทรัพยากร ผลิตความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม ประกอบการโดยชุมชนที่มีสมาชิกในชุมชนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต มีการใช้ปัจจัยการผลิต ในชุมชนให้ออกดอกออกผลในทางเศรษฐกิจด้วยการสร้างรายได้และอาชีพส่วนในด้านสังคม ช่วยให้เกิดการผสมผสานสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกชุมชน ด้วยการให้ครอบครัวและเพื่อนบ้านร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ แบ่งทุกข์ แบ่งสุขซึ่งกันและกัน ผ่านกระบวนการประกอบการของชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชน ด้วยการนำความรู้ ภูมิปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ของชุมชนมาผสมผสานกับ ความรู้สากล นอกจากนี้เขายังได้เน้นให้เห็นลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชนว่า เป็นวิถีคิดใหม่ที่เกิดจากการเรียนรู้ซึ่ง คนในชุมชนได้ค้นพบทุนที่แท้จริงของตนเอง และเป็นวิธีการที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มต่อทรัพยากรในชุมชนและ ส่งเสริมให้สมาชิกชุมชนพึ่งพาตนเองได้ ทั้งนี้ ชุมชนที่มีฐานทรัพยากรและ ทุนชุมชนที่มั่นคงย่อมมีความเข้มแข็ง นอกจากนี้เขายังได้อธิบายเพิ่มเติมถึงที่มาของวิสาหกิจชุมชนว่า เกิดจากการที่คนกลุ่มหนึ่งในชุมชนมารวมมือกัน ทำอะไรบางอย่างที่เกี่ยวกับการผลิต การแปรรูป การจัดการทรัพยากรการจัดการทุนและการจัดการตลาดโดยมีการซื้อขายในลักษณะของสหกรณ์แต่แตกต่างกันที่ระเบียบและกฎเกณฑ์ซึ่งวิสาหกิจชุมชนเน้นการแบ่งปันและการช่วยเหลือกันมากกว่าการแข่งขัน (เสรี พงศ์พิศ, 2552)

สรุปได้ว่า วิสาหกิจชุมชน คือ กิจกรรมของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่น ๆ ซึ่งเป็นการจัดการทุนของชุมชนโดยชุมชนอย่างสร้างสรรค์ โดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว เพื่อสร้างรายได้ และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน

องค์ประกอบและลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน

ระบบเศรษฐกิจฐานรากหรือ เศรษฐกิจชุมชน เป็นระบบเศรษฐกิจแนวราบที่ส่งผลและสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่าง ผู้คนในชุมชนท้องถิ่น แต่สามารถทำให้เกิดความร่วมมือเกิดโอกาส และความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเศรษฐกิจร่วมของชุมชนกับเศรษฐกิจของปัจเจก เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะความร่วมมือเป็นหุ้นส่วนสร้างความสัมพันธ์ทั้งในชุมชนท้องถิ่นและในระดับที่กว้างขวางอื่น ๆ และภายนอก ทั้งนี้ องค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็งองค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชนวิเคราะห์มาจากความหมายของวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

1. เป็นกิจการของชุมชน หมายถึง เป็นการประกอบกิจการทั้งด้านการผลิต และบริการที่กลุ่มคนในชุมชนเป็นเจ้าของ
2. ดำเนินการโดยใช้ทุนของชุมชน และมีการบริหารจัดการที่เหมาะสม หมายถึง กิจการที่ดำเนินการโดยใช้ทุนของชุมชนเป็นหลัก (สินทรัพย์ เงิน แรงงาน ทรัพยากร ภูมิปัญญา) โดยมีการบริหารจัดการ รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการผลิต หรือกิจการบริการนั้น ๆ ด้วยความคิดสร้างสรรค์ คิดค้นเองโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน
3. ดำเนินการด้วยหลักสามัคคีธรรม หมายถึง กิจการดำเนินการด้วยการมี ส่วนร่วมของหมู่คณะในชุมชนอย่างเป็นเอกภาพ ก่อให้เกิดผลประโยชน์ส่วนรวมแก่สมาชิกและชุมชน โดยไม่ส่งผลกระทบในเชิงลบต่อสาธารณะ อันหมายถึงความรวมถึงสภาพแวดล้อมของชุมชนด้วย
4. เป็นกระบวนการเรียนรู้ในการดำเนินการ หมายถึง ในการดำเนินกิจการ ของชุมชนก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ เชื่อมมั่นในศักยภาพของตนเองและชุมชน เรียนรู้การบริหารจัดการทุนชุมชนด้วยการริเริ่มสร้างสรรค์ให้เกิดนวัตกรรม เรียนรู้วิธีคิดใหม่ คิดให้รอบด้าน คิดให้ทั่วถ้วน คิดแบบบูรณาการ คิดให้บรรลุได้ว่าจะพึ่งตนเองได้อย่างไร จะค้นหาทุนที่แท้จริงอย่างไร
5. มีเป้าหมายเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน หมายถึง การดำเนินการ โดยเป้าหมายเพื่อการพึ่งตนเองเป็นรากฐาน ทำให้พอกิน พอใช้ในครัวเรือน ชุมชน (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2550)

หลักการของวิสาหกิจชุมชนมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนให้คนในชุมชนมีรายได้ ซึ่งเป็นพื้นฐานของแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การส่งเสริมด้านความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การแปรรูปหรือพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นอาชีพหลักของคนในชุมชน การผลิตสินค้าจากทรัพยากรและภูมิปัญญาของชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองหรือเพิ่มรายได้ การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนให้กลายเป็นระบบเศรษฐกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็ง สามารถพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ประกอบการของหน่วยธุรกิจที่สูงขึ้นต่อไป

วิสาหกิจชุมชนมีลักษณะสำคัญ 7 ประการ คือ

1. ชุมชนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการเอง อาจมีคนนอกมีส่วนร่วมให้ความช่วยเหลือแต่ ไม่ใช่หุ้นส่วนใหญ่ที่มีอำนาจตัดสินใจ
2. ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากที่สุด ซึ่งอาจนำ วัตถุดิบบางส่วนมาจากภายนอกได้
3. ริเริ่มสร้างสรรค์โดยชุมชน เพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเองผ่านกระบวนการเรียนรู้ ที่เหมาะสม ทำให้มีความเชื่อมั่นในตนเองสามารถริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ โดยไม่เลียนแบบหรือแสวงหาสูตร สำเร็จ
4. มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานกับความรู้ภูมิปัญญาสากล
5. ดำเนินการแบบบูรณาการ เชื่อมโยงหลาย ๆ กิจกรรม ประสานพลังและเกื้อกูลกัน

6. การเรียนรู้เป็นหัวใจของกระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

7. การพึ่งตนเองเป็นเป้าหมายอันดับแรกและสำคัญที่สุดของวิสาหกิจชุมชน (เสรี พงศ์พิศ, 2548)

สรุปได้ว่า องค์ประกอบและลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน คือ ชุมชนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการเอง ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากที่สุด ริเริ่มการสร้างสรรคโดยชุมชน เพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเอง มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับความรู้ภูมิปัญญาสากล ดำเนินการแบบบูรณาการ เชื่อมโยงหลาย ๆ กิจกรรม และเกื้อกูลกัน พัฒนาวิสาหกิจชุมชน และพึ่งตนเองเป็นเป้าหมายอันดับแรกและสำคัญที่สุดของวิสาหกิจชุมชน

การบริหารวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนเป็นการประกอบการของชุมชนเพื่อการจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์และให้มีประสิทธิภาพ มีกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพึ่งพาตนเอง จะทำให้วิสาหกิจชุมชนเข้าใจศักยภาพของตนเองที่มีอยู่ ซึ่งเป็นทุนที่แท้จริงของตนเอง แล้วนำไปใช้ในการกำหนดแนวทางการพัฒนา โดยให้สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการศึกษา ศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน ร่วมจัดทำแผนปฏิบัติงาน ร่วมดำเนินงานตามแผน ร่วมติดตามประเมินผล ทำให้สมาชิกวิสาหกิจชุมชนสามารถ ดำรงชีวิตอยู่บนรากฐานที่มั่นคงของสังคม ด้วยการ สนับสนุนให้มีการจัดทำแผนวิสาหกิจชุมชนแบบมีส่วนร่วม ด้วยการนำเอาศักยภาพ ปัญหาความต้องการมาวิเคราะห์ กำหนดเป็นกิจกรรม และดำเนินงาน กิจกรรมที่กำหนด ตามศักยภาพความสามารถของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเน้นการพึ่งพาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเป็นหลัก

ชุมชนเริ่มต้นจากการศึกษาศักยภาพของตนเอง โดยการเรียนรู้ตนเอง เรียนรู้โลกภายนอก แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์จัดทำแผนปฏิบัติการ กำหนดระบบบริการจัดการ และการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน ชุมชนเริ่มต้นจากการศึกษาศักยภาพของตนเอง นำข้อมูลมาจัดทำแผนแม่บทชุมชน การปฏิบัติงาน ตามแผนที่วางไว้ด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหาร มีการระดมทุนจากแหล่งต่าง ๆ ตั้งศูนย์ ผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนเพื่อการขายผลิตภัณฑ์ และการจัดสรรผลประโยชน์ เป็นเงินปันผลและกองทุนสวัสดิการให้กับสมาชิก

กระบวนการทำงานกลุ่มของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. การศึกษาศักยภาพและข้อมูลของตนเอง เป็นกระบวนการทางปัญญาในการเรียนรู้ สภาพแวดล้อมด้านครอบครัว ผลผลิต ทรัพยากร ภูมิปัญญา ความรู้ของ ชุมชน ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การรู้จักตนเอง เป็นกระบวนการทบทวนข้อมูลที่แสดงความเป็น จริยระดับครอบครัวตนเอง การรู้จักชุมชน เป็นข้อมูลภาพรวม ซึ่งสรุปจากครอบครัวตนเอง บัญชีรับ จ่ายของครอบครัวที่รวมกันเป็นระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล และการรู้จักโลก เป็นการรู้จัก สิ่งแวดล้อมธรรมชาติของโลกและโลกด้านเศรษฐกิจ สังคม ข้อมูลความรู้ เทคโนโลยี ข้อมูล ทางเลือกใหม่จากการเรียนรู้ศักยภาพนี้จะต้องนำไปกำหนดเป็นแผนปฏิบัติงานต่อไป

2. การจัดทำแผนปฏิบัติงาน เมื่อทราบข้อมูลที่แท้จริง เข้าใจตนเอง ชุมชนและโลกแล้ว จะนำไปสู่การกำหนดทางเลือกในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเป็นทางเลือกที่เกิดจากข้อมูล ความรู้ เชื่อมโยงเข้าด้วยกัน กลายเป็นความรู้ใหม่ที่อยู่บนฐานความจริง ศักยภาพที่แท้จริงสามารถกำหนดเป็นทางเลือกหรือแผนปฏิบัติงาน โครงการกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนที่มองเห็นส่วนประกอบเพื่อกำหนดปัจจัยที่จะสนับสนุน รวมทั้งกำหนดผู้รับผิดชอบให้สามารถใช้ ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ และมีประสิทธิภาพสูงสุด

3. การดำเนินงานตามแผน เป็นการบริหารความเชื่อมโยงระหว่างทุนต่าง ๆ เพราะการบริหารขององค์กรชุมชน คือ หลักเกณฑ์กำกับความสัมพันธ์ของคนกับคน คนกับงาน ภายในกลุ่ม เช่น สมาชิกและคุณสมบัติของสมาชิก ระบบการผลิต ระบบตลาด ระบบบัญชี เป็นต้น การดำเนินกิจกรรม มี 2 ลักษณะ คือ สมาชิกร่วมกันทำโดยตลอด ในลักษณะงานรวม เช่น กิจกรรม ร้านค้า กิจกรรมโรงสี และกิจกรรมที่สมาชิกแยกกันทำ แต่มีการรวมกันในเรื่องการจัดการบางอย่าง มีลักษณะเป็นกิจกรรมอาชีพของสมาชิก เช่น การปลูกผัก กิจกรรมปรับปรุงคุณภาพทุเรียน

4. การติดตามประเมินผล เป็นการรวบรวมข้อมูลด้วยการพูดคุย การประชุมที่เกี่ยวกับผลของการปฏิบัติงาน โดยให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลให้มากที่สุด เพื่อนำไปเปรียบเทียบกับแผนการปฏิบัติงานที่วางไว้ เพื่อหาสาเหตุข้อบกพร่องนำไปปรับปรุงแก้ไขงานที่มีลักษณะคล้ายกันในอนาคต อาจแบ่งประเภทการประเมินผลตามระยะเวลาได้ 3 ระยะ คือ ก่อนการดำเนินงาน ระหว่างการดำเนินงานและหลังการปฏิบัติงาน (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2553)

สรุปได้ว่า กระบวนการทำงานกลุ่มของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรนั้นเริ่มจากการศึกษาศักยภาพและข้อมูลของตนเอง จากนั้นจัดทำแผนปฏิบัติงานโดยดำเนินงานตามแผนที่ได้จัดทำไว้และติดตามประเมินผลเพื่อให้ทราบแนวทางและเกิดการพัฒนาต่อไป

แนวทางการดำเนินงานและการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาความยากจนของชุมชน โดยส่งเสริมให้คนในชุมชนนำทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอยู่มาประกอบธุรกิจ ทำให้สามารถพึ่งพาตนเอง พึ่งพากันในชุมชนและระหว่างชุมชนได้โดยมีองค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชนเพื่อ เป็นแนวทางในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนไว้ ดังนี้

1. ชุมชนเป็นเจ้าของ และดำเนินการเป็นกิจการของชุมชน เป็นการประกอบ กิจการทั้งด้านการผลิตและบริการที่กลุ่มคนในชุมชนเป็นเจ้าของ

2. ทุนดำเนินการเป็นของชุมชน เป็นหลักและมีการบริหารหรือการจัดการที่ เหมาะสม ดำเนินกิจกรรมโดยใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาและทุนของชุมชนเป็นหลัก มีการบริหาร จัดการที่เหมาะสมโดยชุมชน เป็นแนวทางการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรในชุมชนเพื่อให้เกิด ประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม มีความประหยัด ใช้อย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์ผลผลิตและบริการที่มี คุณภาพ

3. เป็นนวัตกรรมของชุมชน เป็นการประกอบกิจการที่เกิดจากความคิด สร้างสรรค์หรือการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานผสมผสานภูมิปัญญาสากล

4. การมีส่วนร่วม เป็นการดำเนินกิจกรรมด้วยการมีส่วนร่วมของทุกคน ในชุมชนอย่างมีเอกภาพ ก่อให้เกิดประโยชน์ส่วนรวมแก่สมาชิกและชุมชน โดยไม่ส่งผลกระทบใน เชิงลบต่อชุมชน

5. กระบวนการเรียนรู้ในการดำเนินการ ขั้นตอนวิธีปฏิบัติ การผลิต ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยให้เชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและชุมชนหรือกลุ่ม รวมทั้งการเรียนรู้การบริหารหรือการจัดการทุนของชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง (ปิยะดา พิศาลบุตร, 2561)

องค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง

เศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางของยุทธศาสตร์ชาติเพื่อสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมได้ กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์เน้นตอบโจทย์การสร้างความเป็นธรรมและลดความ เหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพื่อให้การเติบโตของประเทศเป็นการเติบโตที่ยั่งยืน ผ่านการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการแข่งขัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งช่วยก่อให้เกิดการยกระดับมาตรฐานการครองชีพ และความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้น โดยทุกคนได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึงและเป็นธรรมโดยมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. ระบบคุณค่า โดยมีคุณค่าและการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อสร้างพลังในการทำงานร่วมกัน ความสามารถที่จะเจรจาต่อรองและประสานงานทั้งภายในและกับภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ระบบการเรียนรู้ เป็นแกนกลางของกิจกรรมทุกระบบเป็นการเรียนรู้ที่เชื่อมความรู้ โดยมีภูมิปัญญาเป็นแกนกลางเชื่อมความรู้ทุกส่วนเข้าด้วยกัน การบูรณาการทุนร่วมกัน มีกองทุนของชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถเป็น

กลไกการเงินของชุมชนในการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจสังคม อาชีพ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ สิ่งแวดล้อมของชุมชน และของคนในชุมชน

3. ระบบเกษตรที่ยั่งยืน มีระบบการจัดการทุนชุมชนที่ครอบคลุมทุนทางสังคม ทุนคน ทุนพุทธิพยากร วิถีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น อัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น

4. ระบบทุนชุมชน มีระบบข้อมูลที่ทันสมัยรอบด้านทั้งภายในและภายนอก เพื่อการวิเคราะห์ระบบของท้องถิ่น อาชีพ รายได้รายจ่าย การผลิต ฐานเศรษฐกิจ ที่ดิน ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ข้อมูลความรู้ระบบเศรษฐกิจ เกียวข้องภายนอกเป็นฐานสำคัญในการวางแผนชุมชน การวางแผนเพื่อการตัดสินใจ การติดตาม วัดผลและรายงานผล

5. ระบบธุรกิจชุมชน มีระบบการผลิตของชุมชนทั้งชั้นพื้นฐานและก้าวหน้าที่ได้มาตรฐาน มีมูลค่าเพิ่มและสามารถเชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจภายนอกได้

6. ระบบอุตสาหกรรมชุมชน สร้างความร่วมมือในทุกระดับและทุกมิติ เพื่อให้เกิดความร่วมมือให้บรรลุเป้าหมายและสัมพันธภาพที่ดี ทั้งระดับกลุ่มต่อกลุ่ม กลุ่มกับชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภูมิภาค ภูมิโนเวศน์ หรือรวมตัวกันเป็นเครือข่ายประเด็นต่าง ๆ เช่น เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ เครือข่ายประมงพื้นบ้าน เครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชน เครือข่ายภูมิโนเวศน์วิถีวัฒนธรรม หรือการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น

7. ระบบสิ่งแวดล้อม มีระบบการอยู่ร่วมกัน หรือเคารพกติกา จารีตประเพณีในการอยู่ร่วมกัน ระบบสวัสดิการ การดูแลซึ่งกันและกันและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสังคมใหญ่อย่างสร้างสรรค์และเกื้อกูล

8. ระบบสวัสดิการชุมชน มีกองทุนที่เกิดจากผลกำไรของกองทุน มาจัดสรรเป็นค่ารักษาพยาบาล มีคุณธรรมจริยธรรมในการทำกิจกรรม การประกอบกิจการ ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม หรือการดำรงชีวิต

9. ระบบรักษาสุขภาพของชุมชน เป็นการดูแลสุขภาพ และตั้งอยู่บนพื้นฐานแพทย์แผนไทย

10. ระบบการจัดการชุมชน คนในพื้นที่ของชุมชนสามารถมีส่วนร่วม มีความรู้เรื่องราวการพัฒนาในพื้นที่ รวมทั้งความรู้ในสังคมอื่น ๆ มีคุณภาพ มีความมั่นใจที่จะให้ความรู้ความเห็น ร่วมคิดร่วมทำ ตื่นรู้ มีความสร้างสรรค์ มีคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐาน ครอบคลุมมีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้มากที่สุด ความเป็นเจ้าของร่วมกัน โดยคนในชุมชนร่วมทุนร่วมกิจกรรมหรือกิจการ ในการพัฒนาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน มีสำนึกถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2564)

สรุปได้ว่า องค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง ประกอบด้วย ระบบคุณค่าการรวมกลุ่ม ระบบเรียนรู้ การจัดการระบบการเงินของชุมชน ระบบเกษตรที่ยั่งยืน ระบบการจัดการทุนชุมชนที่ครอบคลุมทุนทางสังคม ทุนคน ทุนพุทธิพยากร วิถีวัฒนธรรมภูมิปัญญา อัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ ระบบข้อมูลที่ทันสมัยรอบด้านทั้งภายในและภายนอก ระบบสวัสดิการชุมชน ระบบรักษาสุขภาพชุมชน ระบบการผลิตของชุมชนทั้งชั้นพื้นฐานและก้าวหน้าที่ได้มาตรฐาน สร้างความร่วมมือในทุกระดับและทุกมิติ ระบบการอยู่ร่วมกัน ความเป็นเจ้าของร่วมกัน และระบบการจัดการชุมชนคนในพื้นที่ของชุมชนสามารถมีส่วนร่วม

กระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก

เพื่อให้การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก เห็นผลรูปธรรมที่ชัดเจน จึงกำหนดแนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก ที่จะใช้เป็นแนวทางตั้งต้น ดังนี้

1. เริ่มต้นจากชุมชนท้องถิ่น ใช้พื้นที่ตำบลเป็นตัวตั้ง เป้าหมาย คือ สร้างรายได้ให้ชุมชน และชุมชนมีความสุข ยุทธศาสตร์ คือ สร้างระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนฐานราก ด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสังคมมีความสุข เครื่องมือ คือ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ภูมิปัญญาท้องถิ่น และนวัตกรรมเทคโนโลยี มาตรการ คือ กำหนดให้พื้นที่ทุกระดับเป็นเขตเศรษฐกิจชุมชนพิเศษ หลักการ คือ เศรษฐกิจปลอดภัย หรือเศรษฐกิจสีเขียว พื้นที่ดำเนินงาน คือ ชุมชน ตำบล หรือท้องถิ่น พื้นที่บูรณาการ คือ การรวม 2 ถึง 3 ตำบลขึ้นไป ภายใต้ประเด็นงานร่วมที่ตำบลได้

ปรึกษาหารือ และตกลงร่วมกัน พื้นที่จัดการ คือ ใช้พื้นที่ระดับอำเภอ จัดการเป็น “เครือข่ายระดับอำเภอจัดการตนเอง” ครบวงจร

2. สร้าง และพัฒนาแกนนำตำบล โดยผู้นำชุมชน อำเภอ จังหวัด โดยตำบลและหน่วยงานในพื้นที่ ทั้งภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน ต้องรับรู้ ทำความเข้าใจต่อเป้าหมาย และวางแผนงานร่วมกัน

3. การสร้างกลไกการขับเคลื่อนทั้งในระดับประเทศ จังหวัด อำเภอ ตำบล และชุมชน เช่น มีการกำหนดตัวแทนในแต่ละระดับร่วมกับหน่วยงานภาคี วางเป้าหมาย และกำหนดแผนงานในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาและกิจกรรมด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการผลิต การจัดระบบการกระจายสินค้า การสร้างพื้นที่ทางการตลาด การเพิ่มรายได้ การลดหนี้สิน การมีคุณภาพชีวิตที่ดี การมีสิ่งแวดล้อมที่ดี เป็นต้น

4. การพัฒนาองค์ความรู้ ที่มาจากงานวิจัยการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากโดยชุมชน เพื่อพัฒนาเป็นระบบข้อมูล องค์ความรู้ ขยายผล เผยแพร่ การนำไปใช้ประโยชน์ให้เหมาะสมกับการจัดการทรัพยากรในชุมชน

5. การจัดการองค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชน เช่น การจัดการทุนชุมชนการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคน กลไกในระดับต่าง ๆ การจัดการความสัมพันธ์ของระบบเครือข่ายทั้งแนวนราบ และแนวตั้ง เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากการสร้างระบบเศรษฐกิจในระยะต่าง ๆ ภายใต้ต้นทุนที่มีอยู่ เช่น ระยะสั้น ดำเนินการจัดการทรัพยากรในชุมชนให้เหมาะสม ระยะกลาง พัฒนาค้นหาให้เข้าใจระบบเศรษฐกิจฐานรากที่ยั่งยืน และระยะยาว การตลาดภายในภายนอก และการสร้างและพัฒนาเทคโนโลยี

สรุปได้ว่า กระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก ประกอบด้วย ใช้พื้นที่ตำบลเป็นตัวตั้ง สร้างและพัฒนาแกนนำตำบล อำเภอ จังหวัด โดยตำบลและหน่วยงานในพื้นที่ ทั้งภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน ต้องรับรู้ ทำความเข้าใจต่อเป้าหมาย และวางแผนงานร่วมกัน สร้างกลไกการขับเคลื่อนทั้งในระดับประเทศ และเครือข่ายองค์กรชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น การจัดการทุนชุมชนการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคน กลไกในระดับต่าง ๆ การจัดการความสัมพันธ์ของระบบเครือข่ายทั้งแนวนราบ และแนวตั้ง เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

สรุป

เศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชน เป็นระบบเศรษฐกิจเชิงวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการทำมาหากินและการทำมาค้าขายที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตการอยู่ร่วมกัน ประกอบด้วย เศรษฐกิจอย่างน้อย 3 ระดับ ได้แก่ เศรษฐกิจครัวเรือนซึ่งเป็นฐานรายได้ของปัจเจก, เศรษฐกิจชุมชน ฐานรายได้ของกลุ่ม หรือวิสาหกิจชุมชน, และเศรษฐกิจท้องถิ่น ฐานรายได้ของธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็กในท้องถิ่น ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพของชุมชนซึ่งเป็นรากฐานของสังคม จึงจำเป็นต้องช่วยกันสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับฐานรากของสังคมให้มุ่งสู่ชุมชนเข้มแข็งและอยู่เย็นเป็นสุข โดยต้องส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ด้วยกระบวนการวางแผนการบริหารการพัฒนาและการวัดผลการพัฒนาด้วย ตัวชี้วัดที่คนในชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้จัดการ เป็นผู้คิด เป็นผู้ทำ และเป็นผู้ใช้ประโยชน์ ซึ่งเป็นกระบวนการที่จะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนบนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน ซึ่งจะต้องดำเนินการควบคู่กันกับวิสาหกิจชุมชนที่เป็นการส่งเสริมการประกอบอาชีพของประชาชนเป็นภารกิจหลักอย่างหนึ่งของรัฐบาลในอดีตที่ผ่านมารัฐบาลได้ออกกฎหมายส่งเสริมให้คนในชุมชนรวมตัวกันนำความรู้ ภูมิปัญญาและทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นมาผลิตเป็นสินค้าและบริการเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน ตรงกับความต้องการของตลาด สามารถสร้างรายได้และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ของคนในชุมชนในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชน ส่งผลให้ชุมชนพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน กฎหมายดังกล่าวมีชื่อเรียกว่า “พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548” กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศมีหน้าที่รับผิดชอบและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนที่ประกอบกิจการ สอดคล้องกับภารกิจของหน่วยงานและร่วมมือกับหน่วยงานภาคีเพื่อให้การส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนทุกประเภทกิจการ

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2550). ข้อควรรู้เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- _____. (2553). คู่มือปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมการเกษตร การพัฒนาองค์กรเกษตรกรวิสาหกิจชุมชนและเครือข่าย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- เกศินี จุฑาวิจิตร. (2542). การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นครปฐม: สถาบันราชภัฏนครปฐม.
- ชญาภัทร์ ก่ออารีโย. (2560). รูปแบบการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในกลุ่มจังหวัดภาคกลาง. ใน คุชฌินีพนธ์บริหารธุรกิจคุชฌินีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- ธนาวิทย์ บัวฝ้าย. (2565). ธุรกิจชุมชน: แนวทางในการพัฒนาชนบท. เรียกใช้เมื่อ 18 เมษายน 2565 จาก <https://research.kpru.ac.th/sac/fileconference/10022018-05-01.pdf>
- ประเวศ วะสี. (2559). เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม. กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน.
- ปิยะดา พิศาลบุตร. (2561). การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าไหมที่ 4 ตำบลโคกเจริญ อำเภโคกเจริญ จังหวัดลพบุรี. วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม, 8(4), 105-120.
- พจนา สวนศรี. (2546). คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ. กรุงเทพมหานคร: กองทุนแคนาดาประจำประเทศไทย.
- พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. (2548). ราชกิจจานุเบกษาฉบับกฤษฎีกา เล่ม 112 ตอนที่ 6 ก. หน้า 2 (18 มกราคม 2548).
- ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี. (2560). แนวโน้มสถานการณ์ประเทศไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการ. ยุทธศาสตร์ชาติสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- วิทยากร เชียงกุล. (2547). การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: ฉบับกระแส.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2564). คู่มือการส่งเสริมการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานราก. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนของกรมมหาด. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- _____. (2548). เครือข่าย: ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพมหานคร: สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน.
- เสรี พงศ์พิศ. (2552). คู่มือการทำวิสาหกิจชุมชน. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์.